

GHEORGHE POPA-LISSEANU

LEGENDELE OLIMPULUI

NECYOMANTIA ORACOLUL MORTILOR

MITOLOGIE GRECO-ROMANĂ

Editura MondoRo
București, 2017

Cuprins

Partea I. Legendele zeilor

I. CREAȚIA

1. Destinul
2. Facerea lumii
3. Nașterea zeilor
4. Saturn pe pământ
5. Vârstele omenirii
6. Rhea-Cybela
7. Hippomenes și Atalanta

II. ZEUS-JUPITER

1. Nașterea și copilăria lui Jupiter
2. Titanomachia
3. Gigantomachia
4. Atotputernicia lui Jupiter
5. Pedeapsa lui Lycaon
6. Philemon și Baucis
7. Potopul. Decaulion și Pyrrha

III. HERA-IUNONA

1. Căsătoria și căsnicia lui Jupiter cu Iunona
2. Soțiile lui Jupiter
3. Callisto
4. Io
5. Europa

IV. POSEIDON-NEPTUN

1. Nașterea și caracterul zeului
2. Amphitrita, delfinul
3. Arion
4. Galatea și Poliphem
5. Echo și Narcis
6. Pyramus și Thisbe
7. Salmacis și Hermaphroditus

V. HADES-PLUTON

1. Infernul
2. Tartarul

VI. DEMETER-CERES

1. Nașterea zeiței Ceres
2. Răpirea Proserpinei-Persephona
3. Ceres în căutarea Proserpinei
4. Sirenele
5. Arethusa
6. Triptolem
7. Ceres la Eleusis
8. Erysichthon

VII. PHOEBUS-APOLLO

1. Leto-Latona
2. Delphi
3. Nașterea lui Apollo
4. Hyacinthus
5. Daphne
6. Chiparosul
7. Leucothea și Clitia
8. Marsyas
9. Midas
10. Nioba
11. Muzele
12. Pieridele

Respect pentru oameni și cărți

13. Phaëthon
14. Asclepius-Esculap

VIII. ARTEMIS-DIANA

1. Nașterea și caracterul zeiței
2. Acteon
3. Eos-Aurora
4. Orion
5. Cephalos și Procris

IX. HEPHAESTOS-VULCAN

1. Nașterea și caracterul zeului
2. Prometheus

X. HESTIA-VESTA

1. Caracterul zeiței. Vestalele

XI. PALAS ATHENA-MINERVA

1. Nașterea zeiței
2. Erichthonius
3. Numirea orașului Atena
4. Arachne

XII. ARES-MARTE

1. Nașterea și caracterul zeului
2. Procne și Philomela

XIII. APHRODITA-VENUS

1. Nașterea zeiței
2. Amor și Psyche
3. Pygmalion și statuia sa
4. Eros-Amor (Cupidon)
5. Adonis
6. Aesacus

XIV. HERMES-MERCUR

1. Nașterea zeului
2. Pan-Faunus
3. Cadmus

XV. DIONYSOS-BACCHUS

1. Nașterea zeului
2. Ino și Melicertes
3. Copilăria lui Bacchus
4. Silenus
5. Marinarii lui Acoetes
6. Pentheus
7. Bacchus și Ariadna
8. Bacchus în Tracia și în Atena
9. Fetele lui Minyas

Partea a II-a. Legende eroilor

Transformarea lui Lucius în măgar
O călătorie fantastică
Necyomantia sau Oracolul morților
Icaromenipp sau o călătorie printre nori
Matroana din Efes

Admet și Alcesta / 7

Amazoanele Hippolyta – Penthesilea / 12

Daedalus și Icarus / 22

Minos și Pasiphaë / 27

Hero și Leandro / 32

Orpheu și Eurydice / 48

Glaucus și Scylla / 55

Scylla și părul lui Nisus / 62

Melanippa / 71

Meleagru și vânătoarea din Calydon / 74

Polyidus / 84

Respect pentru oameni și cărți

Cocorii lui Ibycus / 87

Theonoe / 92

Belerofonte / 94

Amphion și Zethus / 98

Ceyx și Halcyona / 102

Templul Junonei din Hierapolis / 114

Philoctet / 123

Salmoneu / 137

Sisyph / 139

Partea I

LEGENDELE ZEILOR

I. CREAȚIA

1. DESTINUL

La început, când omul s-a trezit în mijlocul naturii nemărginite, a trebuit să bage de seamă că tot ceea ce-l înconjoară – ființe și lucruri – sunt unele trecătoare, adică se nasc, trăiesc și pier, ca, bunăoară, animalele și plantele, iar altele veșnice, care nici nu se nasc, nici nu pier, ca aerul, pământul etc. Era firesc ca această observație să-l ducă la credința într-o ființă superioară, la credința într-o providență. Lumea trebuie, deci, să fie creată și cârmuită de o providență, adică de un Dumnezeu – unic, atotputernic și atoașteștiutor, care orânduiește cu înțelepciune soarta oamenilor și a noroadelor de pe pământ.

Cu vremea, însă, popoarele din lumea veche și-au pierdut toată cunoștința lor despre acest Dumnezeu adevărat și, în locul lui, au început să se închine la mai mulți zei – la o sumedenie de zei, pe care și i-au închipuit stăpâniți de patimi și de păcate, întocmai ca și oamenii muritori. Totuși, o licărire de cunoștință își vor mai fi păstrat ei despre providență și, de aceea, și-au plăsmuit o zeităte mai presus de ceilalți zei, pe care au numit-o *Fatum* (de unde fatalitate), Destin.

Acest *Destin*, pe care românul îl mai numește și *Ursită* sau *Soartă*, după credința grecilor și a romanilor, era fiu al *Haosului* și al *Întunericului*, adică al nopții celei negre. *Haosul* și *Întunericul* erau socotiți și ei tot ca niște zei, dar unii fără de început, fără de părinți. Amândoi, însă, au avut un sfârșit, o moarte: *Haosul* prin creație, *Întunericul* prin lumină.

Toți ceilalți zei ai păgânătății au avut un început, au avut o naștere, deși se zicea că ei n-au sfârșit, că sunt, adică, nemuritori. Adevăratul Dumnezeu al nostru, Dumnezeuul religiei creștine, n-are nici început, nici sfârșit. El singur este etern. Cei vechi n-au cunoscut, deci, zei eterni. Și în această privință, pe lângă multe altele, legea noastră creștinească, monoteistă, este mai presus decât legea păgânismului politeist.

Destinul, după credința lumii antice, era un zeu fără milă, neîndurător, un zeu aspru și rece. El nu-și apleca urechea la rugăciunile oamenilor, cum o face Dumnezeuul nostru, în bunătatea sa nemărginită. Toți ceilalți zei se supuneau poruncilor aspre ale Destinului și nici marele Jupiter nu îndrăznea să i se împotrivescă; nici el nu putea să-l înduplece sau să câștige ceva de la el de dragul oamenilor. Nimic nu se putea aștepta de la *Fatum*. De aceea, nici nu i se rugau oamenii; nu i se aduceau nici

închinăciuni, nici jertfe, căci ar fi fost degeaba. Numai oracolele puteau să ghicească puterea și voia Destinului. Hotărârile sale erau scrise pe o tablă de aramă, de pe care nimeni nu le putea șterge și pe care le puteau citi numai zeii.

Poeții și artiștii și-l închipuiau pe Fatum ca pe un bătrân orb – norocul e orb, zicem și noi –, având ochii legați, stând cu picioarele pe globul pământesc, ca dovadă că puterea lui pe pământ e nemărginită, și având în mâini o urnă, uneori o carte, în care se găsește scrisă soarta oamenilor; de asemenea, poartă un sceptru, simbolul atotputerniciei sale. Deasupra capului zeului se vede o cunună de stele, semn că în stăpânirea lui neșarmurită stă nu numai pământul și infernul, dar chiar și cerul.

2. FACEREA LUMII

La început de tot, înainte de a fi fost cer, pământ și apă – ne spune poetul Ovidiu –, era o singură priveriște în lume. Era un Haos, adică o îngrămădire de elemente fără nicio înfățișare; o greutate fără viață și un amestec de tot felul de lucruri, în plină vrajbă. Pe cer nu lumina nici soarele dătător de viață, și nici dalba lună, cu coarnele ei mereu în refacere. Pământul, azi neclintit, nu era încă înconjurat din toate părțile de aer, iar marea nu-și întinsese încă brațele sale până la îndepărtata margine a uscatului. Peste tot pe unde era pământ, pe acolo era și apă și aer: pământul nu era vărtos, unda nu știa de corăbii, aerul n-avea lumină. Nimic nu avea o formă a sa; nu erau corpuri. Toate elementele erau în luptă: frigul cu căldura, lucrurile umede cu cele uscate, cele moi cu cele tari, cele grele cu cele ușoare.

Un zeu, sau poate *natura* binefăcătoare, a pus capăt acestei lupte. A despărțit apa de uscat și uscatul de cer; a

despărțit și aerul mai gros de eterul cel curat și subțire. După ce a desfăcut acest haos și a despărțit elementele, dând fiecăruia locul său, le-a orânduit legi hotărâte. *Focul*, mai ușor, s-a ridicat strălucind pe bolta cerească, ocupând locul cel mai de sus; *aerul*, mai greu decât focul, s-a așezat după el; iar *pământul* cel mai greu, mai greoi decât aerul, a târât în jos, după sine, corpurile cele mari; în sfârșit, *apa*, răspândindu-se în jurul uscatului, a intrat chiar în măruntaiele pământului și l-a înconjurat de toate părțile.

După ce zeul a împărțit și a orânduit astfel lucrurile, a început să dea o anumită *formă* pământului; ca să fie la fel din toate părțile, l-a făcut rotund ca un glob. A dat apoi poruncă să se formeze *mările*, să se umfle la suflarea vântului și să se răspândească împrejurul uscatului. A creat *izvoare*, *bălți*, *lacuri* și *râuri*. Acestea din urmă, șerpuiind printre maluri povârnite, sunt sorbite, pe ici, pe colo, de uscat; alteori, însă, ajung la mare și, intrând în câmpia întinsă și liberă a mării, izbesc țărmurile în loc de râpe strâmte. Pe urmă au început să se întindă *câmpiile*, să se așeze ceva mai jos *văile*, să se acopere cu frunză *pădurile*, să se înalțe *munții* și să se ridice *stâncile*.

Și, precum a împărțit zeul bolta cerească în cinci *zone*, două la dreapta, două la stânga și una la mijloc, mai fierbinte decât celelalte, tot astfel globul pământesc, acoperit de bolta cerului, l-a împărțit în cinci regiuni. Zona de mijloc e atât de fierbinte, că nu poate fi locuită; o zăpadă veșnică le acoperă pe cele de la margine. Între acestea se găsesc zonele temperate de căldură și de frig.

Aici, în această regiune temperată, zeul a poruncit să se așeze și *negurile*, și *norii*, și *tunetele* care bag groaza în oameni, și *vânturile* care fac să se producă fulgere, și *frigul*. Creatorul, însă, nu a lăsat vânturile de capul lor. Cu toate că ele au fiecare câte o împărăție deosebită, totuși, din pricina

Respect pentru oameni și cărți

vrajbei lor de frați, cu greu le-ai putea opri să nu prăpădească lumea. De aceea, *Eurul* fu surghiunit în împărăția perșilor, în cea a arabilor și în munții, pe care se ivesc razele îndepărtate ale Aurorei. Lăcașurile pe care le încălzește soarele cu razele sale de la asfințit sunt în stăpânirea *Zefirului*. Năprasnicul *Crivăț* s-a repezit în Scitia și în regiunile de la miază-noapte. Furtunosul *Austru* și-a stabilit împărăția norilor și a ploilor în ținuturile de la miazăzi. Deasupra vânturilor, Creatorul a așezat eterul cel ușor și limpede, lipsit de miasmele necurate ale pământului.

După ce Creatorul lumii a orânduit în anumite hotare locul diferitelor corpuri, *stelele*, care până atunci stătuseră înmormântate în întunericul haosului, începură să strălucească pe întreg întinsul cerului; și, pentru ca toate regiunile să fie locuite, bolta cerească se prefăcu în locaș al stelelor și al zeilor; apele în locaș al peștilor; pământul, al fiarelor sălbatice; aerul, al păsărilor înaripate. Lipsea, însă, un animal mai de seamă, cu o minte mai înaltă și făcut să poruncească tuturor celorlalte. S-a născut *omul*: fie Marele Creator, care a scos lumea din haos, l-a plăsmuit dintr-o sămânță divină, fie pământul, de-abia ieșit din mâna Creatorului și de-abia despărțit de eterul cel înalt, mai reținuse încă sămânța cerului înrudit, iar *Prometeu*, fiul lui Iapet, înmuind cu apă țărâna pământescă, l-a făcut în chipul zeilor atotstăpânitori. Și, în vreme ce toate celelalte animale privesc aplecate pământul, omului i-a dat o frunte mândră și i-a poruncit să se uite la cer și să-și înalțe privirea spre stelele de sus. Astfel, pământul, care odinioară nu era decât un haos fără formă, transformându-se, căpătă figuri de oameni, necunoscuți până atunci¹.

¹ Compară *Creațiunea lumii*, după poetul Ovidiu, cu *Creațiunea lumii*, după tradiția biblică, și cu *Creațiunea lumii*, după teoria științifică de astăzi.

3. NAȘTEREA ZEILOR

Fiindcă toate câte se văd și câte există în lume s-au născut, după cum credeau grecii, din puterile cerului și ale pământului, era firesc lucru ca și zeii să fi fost născuți tot de aceleași puteri: de a Cerului și de cea a Pământului, adică de *Uranus (Coelus)*, Cer, ca bărbat, și de *Gea*, Pământ, ca femeie. Din unirea lor, adică din căsătoria lui Uranus cu Gea – care purta diferite numiri, precum *Titea*, *Ops*, *Tellus*, *Vesta* și chiar *Cybela* –, s-au născut patruzeci și cinci de copii, Titani și Titanide, adică fiii Titeei sau ai Pământului, întruchipând diferitele puteri ale naturii. Cei mai însemnați dintre aceștia au fost: *Oceanus*, *Iapetus*, *Saturn*, *Tethys*, *Mnemosina*, *Themis* și *Rhea*.

Saturn (Cronos – Timpul), cel mai tânăr dintre Titani, era, totodată, și cel mai șiret. Acesta, din cauză că tatăl lor Uranus, având teamă de copiii săi, îi arunca îndată după naștere în Tartar, adică în adâncurile pământului, la îndemnul Geei, mama lor, se ridică în fruntea fraților săi și se revoltară cu toții împotriva lui Uranus. Saturn primi de la mama sa o seceră, numită *harpe*, cu care îl răni așa de tare pe tatăl său, încât îl aduse în neputința de a mai avea copii. De supărare și din cauza rănii, Uranus muri, după ce le prevesti fiilor săi pedeapsa ce aveau să-și primească pentru crima lor. Lui Saturn îi prezise îndeosebi că, la rându-i, va fi și el detronat și izgonit de fiii săi.

Sângele ce curse din rana cerească a lui Uranus se răspândi pe pământ și dădu naștere *Furiilor*; cel care căzu în spuma mării făcu să se nască *Afrodita* (sau *Venus*).

După aceasta, Saturn se căsători cu sora sa *Rhea*². *Rhea* deveni în curând mamă a copiilor *Hestia-Vesta*, *Demeter*

² O altă personificare a Pământului.

Ceres, Hera-Iuno, Hades-Pluton și Poseidon-Neptun. Dar, de frică să nu se împlinescă prevestirea lui Uranus, îndată ce soția sa Rhea năștea un copil, Saturn îl și înghițea – Timpul înghițe toate.

Când se născu al șaselea copil, *Zeus-Jupiter*, mama, întristată de a fi pierdut atâția copii, pentru a-l scăpa cel puțin pe acest fiu al ei de lăcomia lui Saturn, se gândi la un șiretlic. Pe copil îl ascunse într-o peșteră, iar lacomului părinte îi dădu să înghiță o piatră înfășată în scutece. Saturn, care avea vederea scurtă și stomacul excelent, o înghiți fără să simtă. Nefericitul nu băgă de seamă că, înghițind această piatră, îl pune la adăpost pe fiul său, care avea să-l răpună cu puterea brațelor și să-l izgonească din domnia pe care o avusese până atunci.

După un an de zile, Jupiter ieși din peștera unde fusese ascuns și se pregăti să-l pedepsească pe crudul său părinte. *Metis*, viitoarea soție a lui Jupiter, îi dădu lui Saturn un vomitiv. Atunci, acesta vărsă mai întâi piatra, și apoi pe copiii înghițiți. După aceea, Jupiter îl trată pe Saturn precum și acesta îl tratase pe Uranus și, gonindu-l din cer, se întronă în stăpânirea lumii.

4. SATURN PE PĂMÂNT

Se spune că Saturn, fiind detronat de fiul său și redus la starea de simplu muritor, s-a refugiat în Italia, în Latium (*latere* – a se ascunde), unde adună în jurul său pe oamenii care, deși aveau un conducător, un rege, pe *Ianus*, trăiau prin păduri, ca niște sălbatici. Saturn (*sata* – semănătură) i-a învățat pe oameni agricultura și epoca cât a trăit aici a fost una de belșug și de prosperitate: a fost „epoca vârstei de aur”. În aceste vremuri, oamenii trăiau într-o egalitate desăvârșită, fără griji și fără necazuri. Pământul producea de la sine, nelucrat, toate bunătățile. Liberi de necazurile

zâlnice, viețile lor se scurgeau în liniște și pace. Oamenii nu știau ce sunt suferința sau neputințele vârstei; ei trăiau în deplină putere până ce venea moartea. După moarte, sufletele se prefăceau în spirite bune, care îi mângâiau pe cei rămași în viață, dându-le fericire și dreptate. În amintirea acestor vremuri fericite, romanii sărbătoreau în fiecare an, cam la Crăciunul nostru, o sărbătoare foarte populară, *Saturnalele*, care țineau șapte zile. Acestea începeau prin desfacerea unor legături de lână de la statuia zeului, cu care era legat un an întreg: aceasta însemna că se ridicau toate legăturile cu care era încătușată libertatea omului. Urma apoi un repaus, un armistițiu în toate afacerile publice și particulare. Tribunalele se goleau; nicio crimă nu se mai pedepsea, niciun război nu se mai declara. Erau numai chefuri, bucurie și veselie. Mai ales sclavii se bucurau de această libertate. Ei aveau dreptul să-și pună pe cap pălării – semin al libertății, să se îmbrace cu togă de purpură, ca cei mai de seamă cetățeni, și, mai mult decât atât, puteau să fie serviți de stăpânii lor, pe care adeseori îi luau în bătaie de joc. Puteau, cu această ocazie, să spună toate păsurile serviciului lor și toate cusururile stăpânilor. Peste tot domnea bucurie și veselie, atât în case, cât și pe străzi, și, întocmai ca și la Anul Nou al nostru, își trimiteau fel de fel de cadouri. Puteau să zică, cum zicem și noi despre Crăciun, care a înlocuit sărbătoarea păgână a Saturnalelor, că „acesta este pentru noi cea mai mare din sărbători”. Saturnalele aminteau de vremurile de aur din epoca lui Saturn.

Acesta se afla la Roma, în strânsă legătură cu *Ianus*, rege și zeu al începuturilor (de aici, Ianuarie), al intrărilor (*ianua* – poartă) și, fiindcă cunoștea trecutul și viitorul, era închipuit cu două fețe. Templul său nu era închis decât pe timp de pace; pe timp de război era totdeauna deschis. Închis nu s-a întâmplat să fie decât de vreo trei ori în întreaga istorie a romanilor.

5. VÂRSTELE OMENIRII

Omenirea a avut mai multe vârste, cărora li s-a dat numele diferitelor metale. De obicei, se numără patru vârste.

Cea dintâi a fost *vârsta de aur*³. Omul păzea, în această vârstă – ne spune poetul Ovidiu –, dreptatea și buna-credință, fără să aibă trebuință de legi și de judecători. Nu se știa pe atunci nici de pedeapsă, nici de frica de pedeapsă. Legile nu erau scrise, ca astăzi, pe table de aramă, iar oamenii nu tremurau înaintea judecătorilor. Trăiau cu toții în pace, fără să aibă trebuință de acești judecători. Toporul încă nu tăiasse bradul din munți spre a-l trimite pe câmpia lucie a mării, să cutreiere, astfel, sub formă de corabie, o lume străină. Oamenii nu-și cunoșteau decât țara lor; nu erau, pe vremea aceea, cetăți împrejmuite cu șanțuri. Nu auzeau nici trâmbițe, nici trompete de război. Nu vedeai nici coifuri, nici săbii, iar popoarele trăiau fără oștiri, în liniște și pace. Chiar pământul, neatins nici de greblă, nici de plug, dădea, de bunăvoie, toate roadele. Mulțumiți de hrana pe care o producea de la sine pământul, oamenii culegeau poame, coarnă și fragi de munte, mure de pe măcăciunii spinos și ghinde ce cădeau din copacul consacrat lui Jupiter – din stejar. Era o primăvară veșnică și adierea cea dulce a zefirului mângâia lin florile, născute fără să fi fost semănate. Pământul, ca să rodească, n-avea nevoie de munca agriculturului, iar câmpiile, fără să fi fost lăsate ogor, încărunțeau de spice bogate. Curgeau fluvii de lapte, fluvii de nectar, iar mierea cea bălaie picura din tulpina stejarului verde.

*

³ Compară cu acest capitol Vechiul Testament I, 2, *Paradisul*.